

*В.В.Лисакович,
студент V курсу
історичного факультету
Керівник: Олейнічук О.М.
викладач кафедри суспільних дисциплін
УДПУ імені Павла Тичини,
м. Умань*

СТАНОВЛЕННЯ ІДЕЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОЧИНАЮЧИ З ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ І ПРОСВІТИ

Активність у розвитку ідеї про права людини припадає на епоху Відродження і Просвіти. У XVII–XVIII століттях ця ідея відображається у *теорії природного (природженого) права*, яка дозволила оцінювати з позицій справедливості діюче в державі позитивне право, проводити його перетворення в напрямку гуманізму і свободи.

Ідея прав людини, заснована на теорії природного (природженого) права, знаходить втілення в нормативних актах держав Європи і світу. Американська Декларація незалежності 1776 р. висловила фундаментальний принцип, на якому заснована демократична форма правління: «Ми вважаємо самоочевидною істиною, що всі люди створені рівними, що вони наділені Творцем певними невід’ємними правами, серед яких право на життя, свободу та прагнення до щастя». Французька Декларація прав людини і громадянина 26 серпня 1798 р. є свого роду моделлю (еталоном, зразком) для законодавчого закріплення особистих (громадянських) і політичних прав людини. Цю ідею плекали, відстоювали, збагачували, поглиблювали, боролися за її реальне втілення в життя видатні мислителі України: П.Орлик, Т.Шевченко, М.Драгоманов, І.Франко, Леся Українка, М.Грушевський, О.Кістяківський та ін. Вже в проекті Конституції П.Орлика (1710 р.) декларується ідея «виправлення та підйому своїх природжених прав і вільностей», відновлення «усілякого природного права і рівності». Т.Шевченко в поемах оспівував свободу трудящої людини. М.Драгоманов у конституційному проекті передбачав особисту свободу людини, забезпечення недоторканності особи, повагу її гідності. Правознавець О.Кістяківський наголошував на необхідності обмеження державної влади «невід’ємними, непорушними, недоторканними, невідчужуваними правами людини», найважливішим із яких називав право на гідне існування. Належність людині прав від народження передбачає захист і забезпечення їх державою, що потребує законодавчого

формулювання. Відтак, обмеження влади держави правами людини не применшує її роль. Права людини, не закріплені в позитивному праві (законодавчих актах), ускладнюють здійснення державою функції їх охорони і захисту.

Отже, об'єктом дослідження даної роботи є історія ідеї прав людини.

Предметом є історично-правові тенденції становлення прав людини.

У результаті наукової систематизації прав людини в історичному огляді з'явилася **теорія трьох поколінь прав людини**.

Перше покоління прав людини – невідчужувані особисті (громадянські) і політичні.

Це – право громадянина на свободу думки, совісті та релігії, на участь у здійсненні державних справ, на рівність перед законом, право на життя, свободу і безпеку особи, право на свободу від довільного арешту, затримання або вигнання, право на гласний розгляд справи незалежним і неупередженим судом та ін. Особисті і політичні права набули юридичної форми спочатку в актах конституційного національного права, а незабаром і в актах міжнародного права. Перше покоління прав людини є основою індивідуальної свободи і кваліфікується як система *негативних прав*, що зобов'язують державу утримуватися від втручання в сфери, врегульовані цими правами, утвердження буржуазного суспільства з його законодавчими актами. Принцип юридичної рівності, який став основою універсальності прав людини, додав їм справді демократичного характеру.

Після Другої світової війни необхідність забезпечення основних прав людини була визнана в більшості розвинутих країн.

Друге покоління прав людини – поглиблення особистих (громадянських) і розвиток соціально-економічних і культурних прав (право на працю, відпочинок, соціальне забезпечення, медичну допомогу та ін.) – сформувалося в процесі боротьби народів за поліпшення свого економічного становища та підвищення культурного статусу. Ці вимоги виникли після Першої світової війни, а вплинули на демократизацію і соціалізацію конституційного права країн світу та міжнародне право після Другої світової війни, коли завдяки бурхливому розвитку виробництва склалися реальні передумови для задоволення соціальних потреб громадян.

Друге покоління прав людини називають ще системою позитивних прав. Вони не можуть реалізуватися без організаційної, координуючої та інших форм

діяльності держави, спрямованих на їх забезпечення.

Третє покоління прав людини можна назвати солідарними (колективними), тобто правами всього людства – правами людини і правами народів. Це право на мир, безпеку, незалежність, на здорове навколишнє середовище, на соціальний і економічний розвиток як людини, так і людства у цілому. Йдеться про ті права особи, які не пов'язані з її особистим статусом, а диктуються належністю до якоїсь спільності (асоціації), тобто є солідарними (колективними), у яких правам особи відведене головне місце (право на солідарність, право на міжнародне спілкування та ін.). Становлення третього покоління прав людини (права людини – частина прав людства) пов'язано з національно-визвольним рухом країн, що розвиваються, а також із загостренням глобальних світових проблем після Другої світової війни. Останні призвели до інтернаціоналізації юридичних формулювань прав людини, створення міжнародних (або континентальних) пактів про права людини, законодавчого співробітництва країн у питаннях про права людини, надбання наднаціонального характеру законодавствами (особливо конституційними) тих держав, що підписали міжнародні пакти про права людини. Міжнародне визнання прав людини стало орієнтиром для розвитку всього людства в напрямку створення співтовариства правових держав.

Між двома першими і третім поколінням права людини є взаємозалежність, здійснювана через принцип: реалізація колективних прав не повинна обмежувати права і свободи людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буткевич В. Права людини в Україні. Щорічник. - К., 1995. - С.20-48.
2. Законотворчість. Конституційні засади законотворчої діяльності. Ред. кол.: О.В.Богачова, В.О.Зайчук (голова), О.Л.Копиленко, С.В.Шевчук. - К., 2005. - 345 с. (Бібліотека Української школи законотворчості).
3. Пащенко О. Європейські стандарти у галузі прав людини: реалії та перспективи українського законодавства // Право України. – 2006. - №4. - С.32-35.
4. Шаповал В., Шаповал Т. Загальна характеристика конституційних статусів людини і громадянина в Україні // Право України. - 2006. - №9. - С.46-49.
5. Юридична енциклопедія. - Т.1. - К., 1998. - 832 с.